

ÚČASŤ RUMUNSKÉJ ARMÁDY V OSLOBODZOVACÍCH OPERÁCIÁCH NA SLOVENSKU (1944–1945)

ALESANDRU DUTU

DUTU, A.: Participation of Rumanian Army in liberation operations in Slovakia (1944–1945). *Vojenská história*, 2. 1, 1998, pp 21–33, Bratislava.

Study deals with combat operations of the 1st and 4th Rumanian Army by liberation of the territory of Slovakia. Author follows the advance of given Armies from Slovak-Hungarian border. He elucidates the course of military operations by Rožňava and Lučenec and contribution of Rumanian troops by removal of Zvolen's bridgehead. He further pays attention to the course of battles of Banská Bystrica, Kremnica and Turiec as well as violent crossing of Hron and combat activities of Rumanian Armies in the area of White Carpathians and Small Fatra.

Military History. Slovakia. Operations of Rumanian Army by liberation of Slovakia during World War II.

Podmienky účasti Rumunska na operáciách oslobodzovania Slovenska v poslednej etape druhej svetovej vojny boli dané dohodou o prímerí z 12. septembra 1944¹ a z nej vyplývajúcimi záväzkami Rumunska voči Spojeným národom. Rumunská 4. armáda (veliteľ Gheorghe Avramescu) vstúpila na územie Slovenska v priestore Seňa – Turna nad Bodvou 18. decembra 1944. Rumunská I. armáda (veliteľ Nicolae Macici) sa dostala na Slovensko, juhozápadne od Lučenca 26. decembra toho istého roku. Pocity, s ktorými vstúpili rumunské vojská na slovenskú zem, vyjadril generál Gheorghe Avramescu. 17. decembra svojim vojakom pripomínal: „Vstupujeme do krajiny, kde nám vždy prejavovali veľké a úprimné priateľstvo,“ preto „nech každý vojak bude voči československému ľudu krotký a korektný a nech sa správa tak, ako by to bolo rumunské obyvateľstvo.“²

VŠEOBECNÝ RÁMEC VOJENSKÝCH OPERÁCIÍ

Strategickým cieľom vojenských operácií, ktoré prebiehali vo viacerých etapách, bolo zničiť a zajať nemecké a maďarské sily nachádzajúce sa na východ vysunutom výbežku sovietsko-nemeckého frontu, znemožniť nemeckému veleniu odvetu a zabrániť Wehrmachtu možnosť protiúderu smerom na juh a sever proti krídlam 2. a 4. ukrajinského frontu. Rumunská I. a 4. armáda³ boli začlenené do 2. ukrajinského frontu, ktorému velil maršal R. J. Malinovskij a v súčinnosti so sovietskou 40. a 53. armádou na južnej strane vysunutého postavenia nepriateľských síl a 18. armádou 4. ukrajinského frontu na severnej strane nepriateľského postavenia v Karpatoch. Ofenzíva rumunskej armády sa takmer vždy vyznačovala frontálnym útokom na nemecké a maďarské pozície v hornatom kraji.⁴ Bojové operácie rumunskej armády prebiehali zväčša v hornatom a na 80 percent lesnatom kraji. Bolo tu málo priekopových ciest a navyše štyri väčšie rieky (Hron, Nitra, Váh a Morava) tečúce kolmo na smer útoku, čo zvyhodňovalo obranné akcie nepriateľa; ten využíval aj meteorologické podmienky ročného obdobia (veľký sneh, snehové búrky, hmly atď.). Vojenské operácie prebiehali vo viacerých etapách, z ktorých každá mala svoje osobitosti. V prvej etape (18. decem-

¹23. august 1944. In: Documente, vol. 1, Editura Stiintifica si Enciclopedica, Bucuresti 1984, p. 707–711.

²Tamže, zv. 2., s. 370.

³Prvá armáda pozostávala zo 4. a 7. armádneho zboru, do ktorých patrili 2., 10., 19. pešia divízia a 2. a 3. divízia horských strelcov. Do 4. armády patrili 2. a 6. armádny zbor s 3., 6., 9., 11., 18., a 21. pešou divíziou, 1. a 8. jazdeckou divíziou. Vojenských operácií sa zúčastnila v rámci Červenej armády aj divízia „Tudor Vladimirescu – Debrecin“, zložená roku 1943 z rumunských vojnových zajatcov v Sovietskom zväze.

⁴V operačnom priestore rumunských armád bolo 13 nemeckých a 5 maďarských divízií.

ber 1944–12. január 1945) obidve rumunské armády operovali v oblasti maďarsko-slovenskej hranice: 4. armáda v úseku Seňa – Turna nad Bodvou, 1. armáda (spočiatku len so 4. armádnym zborom, lebo 7. armádný zbor bojoval ešte v Budapešti) na rieke Ipel' a juhozápadne od Lučenca. V druhej etape (12. január–25. marec 1945) viedla 4. armáda ofenzívu smerom Rožňava a „Zvolen – Banská Bystrica“ a 1. armáda operovala v horstve Javorie. V tejto etape obidve rumunské armády dosiahli stredný tok Hrona. V tretej etape (25. marec–30. apríl 1945) 4. armáda viedla operácie na dobytie Veľkej a Malej Fatry a 1. armáda operovala v priestore Hrona a Moravy.

VOJENSKÉ OPERÁCIE V MAĎARSKO-SLOVENSKOM POHRANIČNOM PRIESTORE

Obranné boje 4. armády

Po prekročení maďarsko-slovenskej hranice 4. armáda v úseku Seňa – Turna postupovala hlavnými silami (štyri divízie 6. armádneho zboru) do Rožňavskej kotliny smerom na mesto Rožňava a ďalším zoskupením (tri divízie 2. armádneho zboru) na Košice; záloha (jedna divízia) sa nachádzala v druhom slede za hlavným zoskupením. Medzi týmito armádnymi zbormi bola sovietska 54. pevnostná brigáda.⁵

Ofenzíva rumunských vojsk narazila na silný odpor troch nemeckých a maďarských divízií zvýhodnených členitosťou horského a močaristého terénu s málo prístupnými cestami. Nepriateľské sily pozostávajúce zo špeciálnych útvarov zaujali opevnené pozície v oblasti lokalít Seňa, Perín, Buzica, Turna atď., ktoré premenili na silné obranné uzly. Najťažšie boje sa viedli v okolí Turne, ktorá viackrát prešla z rúk do rúk. Podľa archívnych dokumentov pri Turni „sa rumunskí vojaci bili na život a na smrť“, každý štvorcový meter zeme bol „vykúpený krvou“⁶, aj za stredoveký hrad zaplatili krvou. S podobnou húževnatosťou bojovali aj 18., 6. a 21. pešia divízia pri Buzici, Períne a Jablonove nad Turnou. Silný odpor a viaceré protiútoky nepriateľa, ako i správy o jednom obrnenom zoskupení pri Košiciach viedli veliteľstvo 4. armády, aby nariadilo dočasný prechod do obrany. Opatrenie bolo vydané v príhodnej chvíli, lebo 23. decembra začali nepriateľské sily v oblasti Turne, východne od komunikácie Rožňava – Jablonov nad Turnou, proti ofenzívu smerom na Košice – Buzica s cieľom preniknúť do údolia Hornádu a po prístupových cestách v údolí Tisy dostať sa do tyla 2. ukrajinského frontu, ktorý smeroval na Budapešť. Pri veľkej námahe udržať obsadené postavenia boli rumunské divízie nútené ustúpiť asi 5 km, aby konečne 27. decembra zastavili nepriateľa na čiare južne od Turny, Dvorníkov a severne od Jablonova, Silickej Brezovej. Na upevnenie obranného postavenia sovietska strana poskytla 28. decembra pomoc jednou protitančkovou brigádou.

Nebezpečenstvo prípadného preniknutia nepriateľských síl smerom na juh, v podmienkach keď rumunská 4. armáda bola s obidvoma zbormi nasadená na dvoch rozdielnych smeroch, na 60 km fronte, v členitom teréne, čo oslabovalo jej sily a bojové úspechy, prinútilo velenie armády zmeniť v postavenie zároveň s nasledujúcou ofenzívou na Rožňavu. Výsledkom toho bolo, že začiatkom januára 1945 6. armádný zbor odovzdal na ľavej strane postavenia (úsek medzi Seňou a Milhost'ou) sovietskej 18. armáde; súčasne bol premiestnený na ľavé krídlo 4. armády, ktorej bojové pásmo sa takto rozšírilo smerom na západ 6 km južne od Plešivca. Súčasne boli na žiadosť veliteľstva sovietskej 40. armády postupne preradené pod velenie sovietskych armádných zborov tri rumunské divízie (1. jazdecká, 3. pešia a 8. jazdec-

⁵MARINESCU, A. – ROMANESCU, G.: Armata romana in razboiul antihitlerist (Rumunská armáda v protihitlerovskej vojne). Album – schémy. *Vojenské nakladateľstvo*, Bukurešť 1980, s. 116–117.

⁶MARINESCU, A. – TALPES, I. – DUTU, A.: Pe drumurile biruintei, 23 august 1944 – 12 mai 1945 (Po cestách víťazstva, 23. august 1944 – 12. máj 1945), *Vojenské nakladateľstvo*, Bukurešť 1984, s. 370.

ká). 4. armáda sa od 18. decembra do 12. januára 1945 po viacerých bojových stretnutiach na sever od maďarsko-slovenskej hranice zmocnila pozemných komunikácií v údolí Bodvy a Turne, ktoré nemeckému a maďarskému veleniu dávali dôležité manevrovacie možnosti v bojoch o Košice. Okrem toho znemožnila preniknúť nepriateľským silám do údolia Hornádu a pozdĺž cesty Rožňava – Jablonov, cez pravé krídlo 2. ukrajinského frontu a do jeho tyla. Tým sa otvorili na juhovýchodnom Slovensku podmienky na prechod do ofenzívy. Veliteľ 2. ukrajinského frontu – maršal R. J. Malinovskij – zdôrazňujúc výsledky, ktoré dosiahli v týchto operáciách rumunské vojská, poďakoval 27. decembra 1944 generálovi Gheorghe Avramescuovi a všetkým rumunským vojakom za spôsob, akým splnili svoju úlohu.⁷

Postup 4. armádneho zboru juhozápadne od Lučenca

V tom istom čase, keď 4. armáda operovala v priestore Seňa – Turna, 4. armádny zbor (2. a 3. divízia horských strelcov) 1. armády vstúpil 26. decembra na slovenské územie v úseku Kalonda – Trenč v kontakte s nepriateľskými silami pozdĺž rieky Ipel' a násilne prešiel rieku v noci z 31. decembra 1944 na 1. január 1945. Tým sa otvorili viaceré vysunuté predmostia. Napriek silnému odporu nepriateľských síl rumunské divízie oslobodili Velikú nad Ipľom, Jelšovec a Maškovú a 10. januára sa v údolí Maškovej dostali do tyla nemeckých vojsk, ktoré odolávali úderom 33. sovietskeho armádneho zboru sovietskej 27. armády, juhozápadne od Lučenca.

Dňa 12. januára, keď sovietska 27. armáda začala novú ofenzívu, 4. rumunský armádny zbor prenikol dolinou potoka Mašková – Jelšovec a zo severu dostal do obchvatu nemecké zoskupenie, ktoré bránilo mesto.⁸

V nasledujúcom období 4. armádny zbor, ku ktorému sa v polovici januára pripojil 7. armádny zbor, viedol viaceré boje miestneho významu a oslobodil lokality Halič, Lehotku, Senné, Suché Brezovo a Brezov. V tomto období sa front posunul až po východné svahy horstva Javorie, kde 76. nemecká pešia divízia a 8. nemecká divízia horských strelcov zorganizovali silnú obranu.

OFENZÍVA 1. A 4. ARMÁDY SMEROM NA HRON

V polovici januára 1945 obidve rumunské armády dostali od veliteľstva 2. ukrajinského frontu úlohu obsadiť vysunuté postavenie nepriateľa na strednom toku Hrona. S týmto cieľom

Generál Gheorghe Avramescu – veliteľ 4. rumunskej armády (4. 9. 1944–11. 1. 1945 a 19. 2.–2. 3. 1945)

⁷Documente privind istoria militara a poporului roman, 26 octombrie 1944–15 ianuarie 1945 (Dokumenty vojenských dejín rumunského národa, 26. október 1944–15. január 1945), *Vojenské nakladateľstvo*, Bukurešť 1985, s. 250.

⁸Romania in anii celui de-al doilea razboi mondial (Rumunsko v rokoch druhej svetovej vojny), 3. zv. *Vojenské nakladateľstvo*, Bukurešť 1985, s. 259–264.

4. armáda postupovala ofenzívne v smere Rožňava – Dobšiná, Banská Bystrica a 1. armáda v smere Lučenec – Pliešovce – Zvolen.

Rožňavská operácia 4. armády

Úloha, ktorú 4. armáde dňa 5. januára 1945 zverilo sovietske veliteľstvo, predpokladala: prelomiť nepriateľskú obranu na Silickej planine v Rožňavskej kotline a rozvíjať ofenzívu na Horehroní, severovýchodne od Brezna. Táto operácia sa vyvíjala v súčinnosti s ofenzívou sovietskeho 51. armádneho zboru nachádzajúceho sa na ľavom boku 40. armády, ktorá postupovala smerom na Siličku – Štítnik; veleniu tejto armády podliehala aj rumunská 3. pešia divízia a 8. jazdecká.

Vychádzajúc z toho sa generál Gheorghe Avramescu rozhodol zasadiť hlavný úder 6. armádnym zborom (6., 18. a 21. pešia divízia) na Jablonov a Rožňavu a nepriateľskú obranu hodlal prelomiť v šírke troch kilometrov.

Úlohou 2. armádneho zboru (9. pešia divízia a sovietska 54. pevnostná brigáda) bolo na ľavom krídle viazať čím viac nepriateľských síl, aby sa im zabránilo sústrediť sa na cieľ hlavného úderu. Za 6. armádnym zborom postupovala 11. pešia divízia. V operačnom priestore armády boli rozmiestnené: 1. nemecká divízia horských strelcov, 16. a 24. maďarská pešia divízia, ako aj 1. maďarská horská brigáda. Pomer síl v prospech rumunských vojsk bol pechota 3:1 a delostrelectva 3,3:1.

Rožňavská ofenzíva sa začala 12. januára 1945 o 9.30 h po 45-minútovej delostreleckej príprave. Prebiehala v nesmiernych ťažkých podmienkach lesnatého horského kraja, za snehových búrok a vysokého snehu.⁹ Nepriateľská obrana bola prelomená v šírke 8 km. 18. pešia divízia sa 15. januára nachádzala na severnom okraji Silickej planiny. Súčasne ďalšie dve divízie 4. armády operovali na iných smeroch, a to v priestore sovietskej 40. armády: 3. pešia divízia po frontálnom útoku kombinovanom obchvatom na severnej strane (v doline Štítnika) 14. januára oslobodila Plešivec, ktorý bol významným oporným bodom nepriateľskej obrany v smere hlavného tlaku 40. armády; 8. jazdecká divízia, po tom čo rozdrvila odpor nepriateľa pri Silickej Brezovej, sa 14. januára pri Slavci dostala do doliny potoka Slaná; takto sa otvoril nový smer postupu na Rožňavu.

V úsilí zrýchliť tempo napredovania vojsk generál Nicolae Dascalescu (nový veliteľ 4. armády) nasadil kombinovaným manévrom frontálneho útoku s obchvatom na východnej a západnej strane Rožňavy do prvej línie frontu zo zálohy 11. pešiu divíziu a 8. jazdeckú divíziu, ktoré sa znova dostali pod velenie armády. Po tomto úspechu 22. januára rumunské divízie prenikli do Rožňavskej kotliny a v nasledujúcej noci obsadili mesto, pričom zajali 1700 vojakov. Súčasne 3. pešia divízia oslobodila 22. januára v operačnom priestore sovietskeho 51. armádneho zboru lokality Kunovu Teplicu a Štítnik. (Potom prešla do zostavy 4. armády.)

Oslobodenie Rožňavy bolo z hľadiska celej operácie nesmierny dôležitý: 4. armáda potom pokračovala v ofenzíve s 2. armádnym zborom na 35 km širokom fronte v smere Rožňava – Dobšiná – Telgárt, neskoršie dolinou Hrona na Brezno a 2. armádný zbor postupoval smerom Jelšava – Muráň – Tisovec – Brezno.

Napredovanie rumunskej armády sťažoval tvrdý odpor nepriateľa – ničil pozemné komunikácie, ktoré boli navyše úzke, zasnežené, zamínované alebo zablokované. Tieto prekážky rumunskí vojaci zdolávali len s nesmiernou námahou. Ale šikovnosť, neoblomnosť, bojová schopnosť a vojenská chabrosť víťazili; krok za krokom tlačili nepriateľa aj na horských hrebeňoch Rudohoria vo výškach nad 1000 m, kde bolo miestami snehu do dvoch metrov. Počas operácie obsadili Revúcu, Muráň, Dobšínú, Telgárt, Pohorelú, Červenú Skalu, Tisovec a i. Hoci rumunské vojská operovali v ťažkých horských podmienkach, vyzbrojené len ručnými

⁹Armata romana in al doilea razboi mondial (Rumunská armáda v druhej svetovej vojne). Album, Bukurešť, Meridián 1995, s. 169.

zbraňami, bez podpory delostrelectva, ktoré nemohlo postupovať za útvarmi, kombinovaním frontálnych útokov s odvážnym manévrovaním a pripravovaním pascí nad nepriateľom všade zvíťazili. Tisovec padol 28. januára, čím sa zmocnili významnej komunikácie Poprad – Tisovec, ktorú nepriateľ využíval na prísuny na front. V tejto situácii nemecké velenie bolo prinútené stiahnuť sily na nové obranné postavenie vybudované na svahoch Nízkych Tatier, severne od Brezna (oslobodené 31. januára), na severných svahoch Slovenského rudohoria a v horstve Javorie.¹⁰

V rámci operácie 4. armády bola „rožňavská“, ktorá prebiehala vo dvoch etapách (12.–23. január a 24.–31. január 1945), najrozsiahlejšia, lebo v bojoch v útočnom pásme, v pohyblivej šírke od 20 do 60 km a hĺbke 70–80 km¹¹ bolo nasadených 80 000 vojakov. Ofenzíva rumunskej 4. armády v súčinnosti so sovietskou 18. a 40. armádou ovplyvnila situáciu v úseku Košice, čím umožnila napredovanie 4. ukrajinského frontu, ako i v úseku Budapešť, kde znemožnila na pravom krídle protiúder do tyla 2. ukrajinského frontu. Úspechy v rožňavskej operácii umožnili ofenzívu na Banskú Bystricu, významné ekonomické a administratívne centrum na strednom toku Hrona. Počas tejto operácie 4. armáda oslobodila 160 lokalít, ale i vlastné straty boli veľké: 5200 mŕtvych, ranených a nezvestných), čiže 7 percent nasadeného mužstva.

Operácia 4. armády v úseku Zvolen – Banská Bystrica

V prvej dekáde februára 1945, pokus o prelomenie nepriateľských pozícií medzi Breznom a Ábelovou (bránila ich 101. a 3. nemecká divízia horských strelcov a 24. maďarská pešia divízia), mal iba lokálny charakter, a aj to za cenu veľkých strát. Po vyhodnotení situácie, počtu nepriateľských síl, charakteristík terénu, ako aj iných činiteľov padlo rozhodnutie začať novú ofenzívu 10. februára 1945.

4. armáda začala ofenzívu na Pohroní (v 5–6 km širokom úseku) s 2. armádnym zborom na pravom krídle smerom na Banskú Bystricu a so 6. armádnym zborom cez hrebene Rudohoria. Cieľom bolo dostať sa do tyla nepriateľského zoskupenia. Súčasne s rumunskou 4. armádou pokračovala na jej ľavom boku dolinou riečky Slatina ofenzíva sovietskej 40. armády. Pod jej velením bola aj rumunská 18. a 21. pešia divízia. Cieľom zoskupenia bolo preniknúť po mesto Zvolen. Generál Nicolae Dascalescu sa rozhodol zasadiť hlavný úder všetkými silami na pravom krídle. K dispozícii mal celé delostrelectvo armády.

Ofenzíva sa začala 10. februára 1945 o 8.30 h po 30-minútovej delostreleckej príprave. Rumunskí vojaci prekonávali nesmierne ťažké prekážky pri tvrdom odpore nepriateľa v horutom teréne a zlom počasí (veľké výškové rozdiely s hrebeňmi od 900 do 1350 m, sneh vyše pásu, víchrice a nedostatok akýchkoľvek prístreší). Napriek tomu do 21. februára, keď ofenzíva bola dočasne zastavená, obsadili v operačnom pásme 2. armádneho zboru lokality Mýto pod Ďumbierom a Bystrú, a v operačnom pásme 6. armádneho zboru hrebeň s kótou 1240 m. Sovietska 40. armáda prenikla dolinou Slatiny 15 km od Zvolena. Vyznamenala sa 21. pešia divízia, ktorá oslobodila Kriváň, Zvolenskú Slatinu a Vigfaš.

Podľa rozhodnutia generála F. F. Žmačenka (veliteľa sovietsko-rumunského armádneho zoskupenia) rozšíriť front 4. armády až po riečku Slatinu s cieľom spojiť sily tejto armády so sovietskou 40. armádou, ktorá postupovala na Zvolen, rumunská armáda mala útočiť naďalej tromi smermi: údolím Hrona 2. armádnym zbor (11. pešia divízia, 8. jazdecká po vlastnej osi a sovietska 54. pevnostná brigáda); 6. pešia divízia a 1. jazdecká po pravom krídle 6. armádneho zboru cez horské hrebene Slovenského rudohoria a 13. a 18. pešia divízia (neskôr aj 9. pešia divízia) po ľavom boku 6. armádneho zboru smerom na Očovú – Dolnú Mičinú – Banskú Bystricu.

¹⁰ROMANESCU, R. – LOGHIN, L.: Cronica participării armatei romane la razboiul antihitlerist (Kronika účasti rumunskej armády v protihitlerovskej vojne). Bukurešť 1971, s. 93.

¹¹Romania in World War 1939–1945. Printing House Vasile Carlova 1997. Bucharest 1997, pp. 272–271.

Tentoraz hlavný úder zasadili vojská na ľavom krídle zoskupenia v súčinnosti s divíziami sovietskej 40. armády na pravom krídle. Úder mal mieŕiť do tyla nepriateľských síl, ktoré odolávali v okolí Podbrezovej a v Slovenskom rudohorí.

Ofenzíva bola obnovená 25. februára 1945 o 8.10 h po 40-minútovej delostreleckej príprave.¹² Jednotky 2. armádneho zboru prelomili na pravom boku obranné postavenie nepriateľa, oslobodili Valaskú, Hornú Lehotu a priblížili sa k Podbrezovej. Ťažké boje sa viedli v centrálnej oblasti Rudohoria, kde rumunské vojská blokovali početné sily nepriateľa, ktoré sa už nemohli použiť pri Zvolene, kde nemecké velenie držalo strategicky dôležité pozície.¹³

V týchto bojoch sa znova vyznamenala 21. pešia divízia, čo vyzdvihol aj veliteľ sovietskej 40. armády, generál F. F. Žmačenko. Pokračujúc v ofenzíve, divízie rumunskej 4. a sovietskej 40. armády prelomili obranu nepriateľa na ľavom brehu Hrona a severovýchodne od Zvolena, ktorý sovietske vojská oslobodili 15. marca 1945.

Vznik jedného predmostia na severnom brehu Hrona v hĺbke 5–7 km zabezpečovalo pokračovanie ofenzívy na Banskú Bystricu. 15. marca sa začal smerom na toto významné politické, ekonomické, administratívne centrum i dopravný uzol na strednom Slovensku sústredený útok siedmich rumunských divízií (11. pešia divízia smerom severovýchod, 6. a 18. pešia divízia smerom juhovýchod, 9. a 21. pešia, ako i 1. a 8 jazdecká smerom na juh po oboch stranách Hrona) a troch veľkých sovietskych útvarov (54. pevnostná brigáda severovýchodne od Hrona a 42. a 232. pešia divízia južným smerom – prvá východne od Hrona, druhá západne).¹⁴

Rumunské a sovietske vojská za 10 dní frontálnymi útokmi kombinovanými s obchvatmi, prerazili všetky tri obranné postavenia Banskej Bystrice a oslobodili Sliac a Rybáre (1. jazdecká divízia), Badín (rumunská 8. jazdecká divízia a sovietska 232. pešia divízia), Dolnú Mičinú (9. jazdecká divízia) a Podbrezovú (11. pešia divízia). Večer 24. marca začala rumunská 9. pešia divízia zo severozápadu na mesto čelný útok a z juhu zasa sovietska 232. pešia divízia. Pod údermi z viacerých strán boli nepriateľské sily nútené mesto opustiť. Spôsob, akým si rumunské vojská počínali v operácii „Zvolen – Banská Bystrica“, vyhodnotili najvyššie rumunské a sovietske veliteľstvá. 4. armáda bola vyznamenaná v dennom rozkaze rumunského ministra vojny a najvyšším veliteľstvom Červenej armády.

Počas operácie „Zvolen – Banská Bystrica“, ktorá prebiehala v troch etapách (10.–24. február, 25. február –14. marec a 15.–25. marec 1945), rumunská 4. armáda bojovala 43 dní na 22–25 km širokom ofenzívnom úseku a v hĺbke 40–50 km. Spolu so sovietskymi vojskami rumunské divízie zničili postavenia nepriateľskej obrany východne od Hrona a vytvorili podmienky úspešného napredovania na stredné a západné Slovensko; oslobodi-

Generál Nicolae Dascalescu – veliteľ 4. rumunskej armády (12. 1.–18. 2. a 2. 3.–12. 5. 1945)

¹²MARINESCU, G. – c. d., s. 132.

¹³F. CONSTANTINIU – A. DUTU – M. RETEGAN: Romania in razboi 1941–1945. Un destin in istorie (Rumunsko vo vojne 1941–1945. Jeden osud v dejinách). Bukurešť 1995, s. 268.

¹⁴Romania in anii celui de-al dilea razboi (Rumunsko v rokoch druhej svetovej vojny) 3. zv. Bukurešť, s. 276–277.

li významnú priemyslovú oblasť Zvolena a Podbrezovej, ako i oblasť banskej ťažby v Slovenskom rudohorí, čím spôsobili straty nemeckému vojnovému potenciálu i nemeckej armáde.

Operácia 1. armády v horstve Javorie

V čase keď bola 4. armáda nasadená v operácii „Zvolen – Banská Bystrica“, 1. armáda dostala úlohu frontálne útočiť na nemecké a maďarské sily v Javorí, neskoršie vyvíjať ofenzívu na strednom toku Hrona a vybudovať západne od rieky vysunuté predmostia. Súčasne sovietska 53. armáda mala manévroum na pravom krídle uskutočniť obchvat horského masívu z juhozápadu. Javorie nachádzajúce sa medzi riekami Ipeľ a Hron kolmo na smer ofenzívy rumunských a sovietskych vojsk, s neschodnými lesmi a vyše 1000 m vysokým hrebeňom, bolo pre nemeckú 8. armádu silným oporným bodom.

Operačná koncepcia predpokladala čelný úder rumunských divízií 1. armády, cez masív Javoria smerom na Ľuboreč – Pliešovce a z juhozápadu manéver sovietskej 53. armády v smere Sklabiná – Banská Štiavnica.

Veliteľ 1. armády generál Macici po analýze situácie nepriateľských síl, charakteristike terénu a vyhodnotení situácie vlastných útvarov pôvodne rozhodol podniknúť hlavný úder na ľavom krídle so 7. armádnym zborom (2., 10. a 19. pešia divízia) smerom na Závažu – Oremov Laz, s cieľom zmocniť sa komunikácie Zvolen – Krupina. 4. armádnym zbor (2. a 3. divízia horských strelcov) plnil úlohy na pravom krídle v smere Halič – Horný Tisovník. 8. jazdecká divízia bola v zálohe armády.

Ofenzíva sa začala 29. januára 1945 po delostreleckej príprave, ktorá trvala 30 minút. Po preniknutí do hĺbky 6–8 km do nepriateľskej obrany rumunské vojská narazili na silný odpor, a tak sa 7. februára ofenzíva zastavila. Po preskupení vojsk v smere hlavného úderu, frontálnym útokom na Oremov Laz a manévrom na Senohrad bola 10. februára obnovená. Súčasne v druhom slede útočili aj na hrebene Javoria (s kótou 1044 m). Boje prebiehali v nesmierne ťažkých podmienkach. Vojaci museli často preliezať zo zákopu do zákopu a z jedného poľného krytu do druhého. Ani za cenu najväčších obetí obranné pozície nepriateľa na Oremovom Laze (bývalý polygón československej armády) neboli zničené.¹⁵

Preniknúť do obranných pozícií nepriateľa sa podarilo na pravom krídle armády v oblasti lokalít Turie Pole, Horný Tisovník a smer Oremov Laz. To podnietilo generála Vasileho Atanasiu (od 13. februára 1945 nový veliteľ armády), aby 16. februára preskupil koncentráciu síl zo smeru hlavného útoku na pravom krídle, spätným manévrom na sever obranného systému nepriateľa pri Oremovom Laze.

Dobytie Javoria 17. februára¹⁶ a prechod severnými hrebeňmi masívu utvorili vhodné podmienky na zmocnenie sa (18. februára) opevnených pozícií na Oremovom Laze. Bol to výsledok dvojitého obchvatu obidvoma zborní armády. Rozhodujúcu úlohu zohrala 10. pešia divízia, ktorá útočila frontálne. Nepriateľské sily boli prinútené ustúpiť na západ, ale smer na Pliešovce uzavreli. To spôsobilo, že až do 21. februára tu prebiehali boje lokálneho charakteru. V rámci nasledujúcej operácie rumunská 1. armáda útočila v smere na Oremov Laz – Banská Štiavnica, aby viazala čím viac nepriateľských síl, a tak uľahčila sovietskym silám, ktoré manévrovali na ľavom krídle bojovej zostavy. Na druhej strane sovietske velenie podporilo rumunskú 1. armádu niekoľkými plukmi a brigádami delostrelectva, mínometov a protitankového delostrelectva.

Po obnovení ofenzívy 25. februára o 10,40 h, po 40-minútovej delostreleckej príprave rumunské divízie prerazili obranu nepriateľa na celom fronte a začiatkom marca prenikli do hĺbky 8 km jeho obranného postavenia. Oslobodili viaceré lokality, ako Neresnicu (4. armád-

¹⁵Romania in World War 1939–1945. Printing House Vasile Carlova. Bucharest 1997, pp. 277–278.

¹⁶ROMANESCU, G. – LOGHIN, L.: e. d., s. 211.

Generál Nicolae Macici – veliteľ 1. rumunskej armády (23. 8. 1944–12. 2. 1945)

ny zbor) a Senohrad, Horné Mladonice (7. armádný zbor), približiac sa k železničnej trati Dobrá Niva – Krupina.¹⁷

Po strate Javoria nepriateľ zaujal nové obranné postavenie na juh od Krupiny. Ofenzíva, ktorá sa začala 1. marca 1944, skončila sa víťazstvom aj na tomto úseku. 9. jazdecká divízia na pravom krídle armády v súčinnosti so sovietskou 228. pešou divíziou oslobodila 3. marca Dolné Mladonice a Krupinu. V strednom pásme 2. pešia divízia čelným útokom napadla nepriateľa v Pliešovciach a zvíťazila po ťažkých bojoch muža proti mužovi, podporená manévrom 2. divízie horských strelcov na severnej strane lokality. Po viackilometrovom víťaznom pochode cez obranné postavenia nepriateľa, najmä na ľavom boku armády, po tom čo sa 9. jazdecká divízia zmocnila komunikácie Krupina – Zvolen, 1. armáda dostala úlohu obnoviť spolu so sovietskou 53. armádou ofenzívu a útočiť s jednou divíziou na Dobrú Nivu – Zvolen dvoma divíziami na Sásu, jednu divíziou na Babinú – Hronskú Breznicu a ďalšou divíziou na Babinú – Jalnú, aby sa tak dostala v priestore Zvolen – Vieska po riekou Hron. Najväčším úspechom po oslobodení Sásy a Babinej (5. marca)

bolo po dvojitom obchvate 2. a 10. pešej divízie oslobodenie Dobrej Nivy (8. marca).¹⁸ Ofenzíva pokračovala. Postupne boli oslobodené: Kráľová, Hronská Dúbrava, Podzámčok, Bacúrov, Dubové, Kozelník, Horné a Dolné Breziny, Ostrá Lúka atď. 18. marca sa 1. armáda dostala so všetkými divíziami po Hron. Ten istý deň dostala rozkaz nahradiť od 20. marca vojská sovietskej 53. armády a prejsť dočasne do obrany v úseku Vieska – Tekovská Breznica, aby zabránila nepriateľským silám prechod cez riekou a začať ofenzívu na Banskú Štiavnicu.

Víťazstvo 1. armády v Javorí v období 29. január–4. marec 1945 a preniknutie medzi 5. a 18. marcom po riekou Hron bolo nesmierne dôležité a vydané nasadením 70 000 rumunských vojakov (straty 16 000 – 20 percent nasadeného stavu). Toto víťazstvo prispelo k úplnému rozvráteniu nepriateľského frontu východne od Hrona.

Na Javorí bojovala aj divízia „Tudor Vladimirescu – Debrecín“, začlenená do sovietskej 53. armády. Po tom ako 1. januára prekročila Ipeľ, do 22. januára oslobodila Veľké Zlievce, Pôtor atď.; neskôr, do začiatku marca, postupovala v lokálnych bojoch v oblasti Pukanec – Bohunice – Dolný Almaš smerom na Javorie. Po útoku na Vysokú, 19. marca dosiahla Hron pri Žarnovici. Na druhý deň bola prevelená do zálohy 2. ukrajinského frontu; nahradila ju 19. pešia divízia.¹⁹

OFENZÍVA RUMUNSKÉJ 1. A 4. ARMÁDY V PRIESTORE HRON – MORAVA

Po víťazstve nad nemeckými a maďarskými nepriateľskými silami v horskom regióne východne od Hrona rumunská 1. armáda a 4. armáda pokračovala v ofenzíve smerom na

¹⁷ROMANESCU, G. – CIOBANU, N. – DUTU, A.: L'armée roumaine dans la campagne de l'ouest 1944–1945. Editions Militaires. Bucharest 1991, s. 176.

¹⁸Tamže, s. 117.

¹⁹Tamže, s. 178.

západ. 1. armáda vo Veľkej a Malej Fatre smerom na Banskú Bystricu a Trenčín a 4. armáda smerom na Novú Baňu, Topoľčany, Nové Mesto nad Váhom a Uherský Ostroh na Moravu.

Ofenzíva 4. armády vo Veľkej a Malej Fatre

Po oslobodení Banskej Bystrice sa pravé krídlo vojsk 4. armády nachádzalo na západných svahoch Veľkej Fatry a ľavé krídlo na jej južných výbežkoch. Na pravom krídle rumunskej armády, na hornom Považí, bojoval 1. čs. armádny zbor ako súčasť 4. ukrajinského frontu a na ľavom krídle sovietska 40. armáda; v jej úseku bola nasadená aj rumunská 3. a 9. pešia divízia.

Úlohou 4. armády bolo zlomiť odpor nepriateľa v strednej časti Veľkej Fatry a preniknúť tiesňavou Ulmanka (dnes Uľanka) – Harmanec do doliny Turca. To malo znemožniť nepriateľovi presun časti vojsk proti sovietskej 53. a rumunskej 4. armáde, ktoré 25. marca začali ofenzívu na Bánovce. Pred rumunskou 4. armádou stála maďarská 24. pešia divízia a nemecká 15. a 17. pešia divízia, ako i nemecká 101. divízia horských strelcov.

Po podrobnom rozbere situácie sa generál Nicolae Dascalescu rozhodol zaútočiť obidvoma zborni v prvom slede, zasadiť hlavný úder v smere Banská Bystrica – Fačkov, obsadiť hrebene horského masívu a pokračovať do Turca. Ofenzíva sa začala 26. marca 1945. 6. armádny zbor (6., 11. a 18. pešia divízia) podporený väčšinou armádneho delostrelectva oslobodil po ťažkých bojoch (29. marca) Sv. Jakub – hlavný uzol nepriateľskej obrany v smere Banská Bystrica a nasadil väčšinu svojich útvarov v úseku Ulmanka – Špania Dolina. Tým prispel k úspešnému zakončeniu operácie. Ranený bol veliteľ armády generál Nicolae Dascalescu, nachádzajúci sa v blízkosti Sv. Jakuba v prvej línii frontu, keď osobným príkladom povzbudzoval ťažko skúšaných vojakov.

Generál Vasile Atanasiu – veliteľ 1. rumunskej armády (13. 2.–12. 5. 1945)

Ťažké boje prebiehali aj v Španej Doline, kde sa vyznamenala jednotka 11. pešej divízie pod velením majora Avrama Zenovieho, náčelníka štábu útvaru, ktorá popoludní 26. marca vtrhla do tyla nepriateľského postavenia, zmocnila sa ho, snažiac sa za každú cenu udržať obrannú pozíciu v tiesňave Ulmanky (7 km západne od Banskej Bystrice). Po zmocnení sa tejto pozície na ňu zaútočili početné nepriateľské sily. Obklúčená jednotka za cenu 150 mŕtvych, medzi ktorými bol i major Avram Zenovie,²⁰ tri dni odolávala a úlohu splnila.

Počas hrdinskej ulmanskej epizódy ostatné zložky 11. pešej divízie postupovali na sever, kde sa v okolí Ružomberka dostali do styku s 1. čs. armádnym zborom. Tento moment je v operačnom denníku útvaru zachytený taktó: „bola to príležitosť dokázať ešte raz, tentoraz priamo v boji, úprimné rumunsko-československé priateľstvo“.²¹

2. armádny zbor sa zmocnil v južnej časti Veľkej Fatry hlavného hrebeňa a pozemnej komunikácie Banská Bystrica – Kremnica, čím ohrozil krídlo a tylo nemeckých divízií nachodia-

²⁰LOGHIN, L. – PETRE, I. – DUTU, A.: Mesajul patriotic al unor ordine de zi (Vlastenecké posolstvo denných rozkazov). Bukurešť 1980, s. 323–324.

²¹Archív MNO, fond 517, spis č. 68, list 142.

cich sa pred sovietskou 40. armádou. V tom istom čase rumunská 3. a 9. divízia, ktoré operovali v úseku sovietskej 40. armády, obsadili 3. apríla Kremnicu – významný bod obranného systému nepriateľa. Tak prispeli k rozvráteniu nepriateľskej obrany v strednej a severnej časti tohto horstva. Aj tento úspech si vyslúžil pochvalu najvyšších vojenských miest v Bukurešti a Moskve.²²

Po víťazstve pri Ulmanke a v Španej Doline pod neustálym tlakom rumunských divízií, ktoré prešli západným hrebeňom Veľkej Fatry a dostali sa južne od Mošoviec do doliny Turca, nemecké a maďarské vojská boli prinútené ustúpiť na západné svahy tohto horstva.

Po prekonaní Veľkej Fatry 4. armáda preskupila hlavné sily 2. armádneho zboru (3., 9. a 21. pešiu divíziu, 1. jazdeckú a 8. jazdeckú po vlastnej osi), ktorý dostal úlohu zmocniť sa hrebeňov Malej Fatry. Súčasne na pravom krídle zboru rumunská 18. pešia divízia a sovietska 54. pevnostná brigáda mali obsadiť kotlinu medzi týmito horskými masívmi a vyvinúť ofenzívu severným smerom – od Mošoviec po Turčiansky Sv. Martin.

Obidve zoskupenia úspešne splnili svoje úlohy. Dňa 11. apríla po štvorhodinovom urputnom boji s 15. nemeckou pešou divíziou, rumunská 18. pešia divízia oslobodila Turčiansky Sv. Martin a v Košútoch sa dostala do kontaktu s 1. čs. armádnym zborom. V tom istom čase 9. pešia divízia, ktorá postupovala v smere 2. armádneho zboru, sa dostala po Fačkov. Zároveň sovietska 40. armáda, v ktorej boli aj tri rumunské divízie, prenikla južne od Trenčína do hĺbky nepriateľského postavenia na Váhu, násilne prekročila rieku a na juhovýchodných svahoch Bielych Karpát vybuďovala predmostie.

4. armáda využila priaznivú situáciu na svojom ľavom krídle na preskupenie hlavných síl približne 10 km južne od Trenčína, na pravom brehu Váhu. V Malej Fatre ponechala v styku s nepriateľom iba „aktívnu ochranu“, ktorú tvorili rumunská 9. a 18. pešia divízia, ako i sovietska 54. pevnostná brigáda, podriadené 6. armádnemu zboru.

Boje pokračovali do konca apríla, keď už bolo cítiť účinok ofenzívy, ktorú začal 15. apríla rumunský 21. a sovietsky 51. zbor v smere Trenčín – Uherský Brod. Táto operácia umožnila 6. zboru na ľavom krídle armády prenasledovať nepriateľa v Malej Fatre, dostať sa po Váh a 1. mája južne od Považského Podhradia prejsť rieku. V tomto čase 18. pešia divízia postupovala na Púchov a Francovu Lhotu a 11. pešia divízia smerom na Trenčiansku Teplú, aby sa dostali na sever Bielych Karpát. Takto bol odpor nemeckých a maďarských vojsk na severozápade Slovenska definitívne zlomený.

Ofenzíva 1. armády v priestore Hron a Morava

Ofenzíva rumunskej 1. armády v priestore Hrona a Moravy prebiehala v troch etapách, a to podľa konfigurácie terénu. V prvej etape to bola operácia v priestore Hrona a Nitry (25. marec – 2. apríl 1945) smerom na Novú Baňu a Bošany, v druhej medzi Nitrou a Váhom (2.–5. apríl 1945) smerom na Topoľčany a Hornú Stredú a v tretej medzi Váhom a Moravou (6.–11. apríl 1945) smerom na Čachtice a Uherský Ostroh. Súčasne rumunská 1. armáda spolu so sovietskou 53. armádou zabezpečovali pravé krídlo 7. gardovej armády, ktorá postupovala na Viedeň.²³

Na dosiahnutie víťazstva nad nepriateľskými silami medzi Hronom a Nitrou sa predpokladal násilný prechod Hrona, potom frontálny útok rumunskej 1. armády cez horské masívy a juhozápadný obchvat sovietskej 53. armády, ako i na širokom fronte dosiahnuť rieku Nitru a násilne ju prekročiť za chodu.

Prechod cez Hron sa začal 25. marca 1945 na svitani bez delostreleckej prípravy. 19. a 10. pešia divízia v krátkom čase vytvorili predmostia v Žarnovici a v Tekovskej Breznici, ktoré sa im podarilo udržať napriek protiútokom nepriateľskej pechoty a tankov.

²²Romania in anii celui de-al doilea razboi mondial (Rumunsko v rokoch druhej svetovej vojny). 3. zv. Bukurešť 1985, s. 295.

²³CUPSA, I.: Armata romana pe frontul antihitlerist. Studiu operativ-tactic (Rumunská armáda na protihitlerovskom fronte. Operatívno-taktická štúdia). Bukurešť 1973, s. 196.

Sovietska 53. armáda násilne prekročila Hron južne od Levíc a na jeho pravom brehu vybudovala dôležité predmostie. Za týchto okolností rumunská 1. armáda dostala úlohu rozšíriť front, na ktorom operovala, ďalej manévrovať so 7. armádnym zborom (9. jazdecká divízia, 2. divízia horských strelcov a 2. pešia divízia) pred obranou nepriateľa v horách nad Nitrou a zaútočiť smerom na Malé Kozmálovce – Topoľčany – Bošany. Súčasne 4. armádnym zborom mal frontálne útočiť na horský masív v smere Žarnovica – Oslany.

Hoci rumunské divízie bojovali v nevyhovujúcom teréne pre rozvíjanie ofenzívy, pokrytom na 90 percent lesmi, večer 2. apríla 1945 sa rýchlym tempom dostali k rieke Nitra, kde západne od Malých Bošian vytvorili predmostie.

1. armáda pokračovala v plnení ofenzívnej úlohy v priestore medzi Nitrou a Váhom smerom na Topoľčany a Nové Mesto n. Váhom s cieľom poraziť nepriateľské sily pri Bánovciach a zabrániť protivníkovi, aby prenikol zo severu údolím Nitry a Bebravy, priestorom na ľavom krídle operačného spojenia so sovietskou 40. armádou, ktorej útvary zaostali pozadu. Za týchto okolností rumunská armáda postupovala so 4. armádnym zborom na severozápad, smerom na Bánovce (významný komunikačný uzol v priestore medzi Nitrou a Váhom) kde prítomnosť protivníka potenciálne ohrozovala tak pravé krídlo 1. armády, ako aj ľavé krídlo sovietskej 40. armády a západnom svahu Inovca 7. armádnym zborom.

Ofenzíva pokračovala úspešne. Večer 4. apríla 1945 sa 2. divízia horských strelcov dostala po južný okraj Bánoviec ovládaný nemeckou 357. pešou divíziou. O 23.00 h po krátkej, ale silnej delostreleckej príprave rumunské vojská začali útočiť na protivníkove pozície, kombinujúc čelný úder s dvoma obchvatnými manévrami. Súčasne 10. pešia divízia paralyzovala obchvatom nepriateľské sily vo východnej časti mesta. Po ťažkých bojoch prápory horských strelcov a špeciálne oddiely určené na boj v mestách zlomili odpor protivníka a nad ráno 5. apríla mesto oslobodili.

Dňa 4. apríla aj 9. jazdecká divízia 7. armádneho zboru prekročila Inovec a nasledujúci večer sa dostala na Považie. Na jej pravom boku bola 2. pešia divízia, ktorá v predmostí vytvorenom sovietskymi vojskami západne od Piešťan preskupila sily a nasledujúci deň postúpila o 6–7 km na západ a sever. Keď generál Vasile Atanasiu hodnotil úspechy divízií, ktorým dovtedy velil, v príhovore k vojakom v okamihu dosiahnutia Váhu zdôraznil: „Naša krajina je na vás hrdá a prejavuje vám večné uznanie. Vy ste tí, čo zlomili odpor nepriateľa na Javorí a v Tríbeči nad Nitrou, násilne prekročili Hron, Nitru a Váh, zdolali nepredvídateľné prekážky a rozdrvili každý odpor protivníka; postupne ste prenikli cez viaceré obranné postavenia nepriateľa do hĺbky vyše 100 km a oslobodili 150 obcí a viacero miest, medzi nimi Piešťany a Bánovce.“²⁴

Nemecká 8. armáda zaujala obranné postavenie v južnej časti Bielych Karpát. Rumunská 1. armáda hodlala úspešne zavŕšiť prebiehajúcu operáciu a poraziť túto nemeckú armádu, a tak veľkým manévrom síl preskupila 4. armádnym zborom z ľavého krídla na pravé, aby paralyzoval odpor nepriateľa pred 7. armádnym zborom, ktorý útočil frontálne. Výsledky sa dostavili ihneď. 2. divízia horských strelcov útočila na ľavom brehu rieky proti ľavému krídlu a tylu protivníka, ktorý odolával v Bielych Karpatoch 7. armádnemu zboru smerom na Strážnicu a Uherský Ostroh. V hroziacom obkľúčení nemecké a maďarské vojská ustúpili smerom na Uherský Ostroh – významný pozemný komunikačný bod, ktorý bol oslobodený 26. apríla 1945. Súčasne rumunskí vojaci spolu s ozbrojeným obyvateľstvom zachraňovali na viacerých miestach pred zničením dôležité materiálne hodnoty. Víťazstvo 4. rumunského zboru v Považskom Inovci a porážka nemeckých vojsk v Malej Fatre znamenali definitívnu porážku nemeckých a maďarských vojsk na území Slovenska.

* * *

Rumunské vojská, 16 divízií pechoty, jazdy, horských strelcov, protivzdušnej obrany, 1. zbor letectva, brigáda železničného vojska, pluk bojových vozidiel, ako aj iné útvary, spolu

²⁴Archív Ministerstva národnej obrany. Bukurešť, fond 1., č. 245, list 25.

240 000 mužov, v časovom období takmer päť mesiacov prešli na Slovensku v boji s nepriateľom 400 km, násilne prekročili štyri rieky (Hron, Nitru, Váh a Moravu), prekročili viaceré horské masívy (Silickú planinu, Slovenské rudohorie, Javorie, Veľkú a Malú Fatru, a Inovec) a oslobodili stovky lokalít. Spôsobili nepriateľovi veľké straty – 20 000 mŕtvych a zajatých. Ale i vlastné straty boli veľké – 60 000 mužov (padlí, ranení a nezvestní), teda približne 25 percent nasadeného stavu.

Okrem pechotného vojska, horských strelcov, jazdy a delostrelectva, ktoré boli hlavnými zložkami dvoch rumunských armád, sa na vojenských operáciách na území Slovenska zúčastnili aj technické vojská, ktoré spravidla podporovali sovietske vojská.

Osobitné postavenie mal 1. zbor letectva, ktorému do 8. marca 1945 velil generál letectva Emanoil Ionescu, potom generál eskadry (zboru) Traian Burduloiu; tento zbor operoval z letiska Lučenec, neskoršie Zvolen, Piešťany a Trenčín s 20 letkami, ktoré mali k dispozícii 252 strojov a 7000 letcov. Hlavná úloha, ktorú zbor plnil, pozostávala zo zabezpečenia vzdušného priestoru pred lietadlami protivníka, z narušania železničnej a pozemnej prepravy, získavania informácií, z taktického prieskumu a i. Medzi padlými hrdinami v boji s nepriateľským letectvom a protivzdušnou obranou bol aj letec adjutant (pobočník) Traian Darjan, ktorý zahynul 25. februára 1945 pri Detve.

Ako podpora sovietskej 7. gardovej armády operoval aj 2. pluk bojových vozidiel (79 tankov a obrnených vozidiel a 1000 vojakov) v priestore Hrona a Moravy. Vyznamenal sa v bojoch pri Dolnom Piale a v lokalitách Beša, Cabaj-Čapor, Báb, Pusté Sady a v okolí Bratislavy. Podobnú úlohu mali aj útvary protivzdušnej obrany, ženistov, spojovacieho, železničného a cestného vojska.

V niektorých oblastiach rumunské vojsko spolupracovalo so slovenskými a českými partizánmi a v apríli 1945 na pravom krídle 4. armády s 1. čs. armádnym zborom.

Rumunskí vojaci pomáhali miestnej správe pri obnovovaní činnosti v teritóriu, z ktorého nemecké a maďarské vojská ustúpili, ako i civilnému obyvateľstvu, a to potravinami a liekmi. Ich civilizované a dôstojné správanie obyvateľstvo a československé úrady ocenili postavením pamätníkov v Lučenci, Zvolene, Piešťanoch, Bánovciach. Na pamiatku rumunských vojakov, ktorí padli v boji, na viacerých miestach odhalili pamätné tabule so slovami vďaky a uznania. V operačnom denníku 27. pešieho pluku sa uvádza, že po oslobodení Tisovca rumunských vojakov prijali v centre mesta „miestne authority, ako i obyvateľstvo a so slzami v očiach vyjadrovali pocit priateľstva voči rumunskej oslobodzovacej armáde“.²⁵ Podobne sa vyjadrila aj učiteľka z Polomky na Horehroní, keď sa k rumunským vojakom prihovorela takto: „Dlho sme očakávali túto chvíľu, aby sme vás mohli privítať u nás, na našom Slovensku, kde vás bratia spod Tatier netrepezlivo čakali. Očakávali sme vás, lebo sme vedeli, že nám prinesiete oslobodenie od nemeckých okupantov. Vaše poslanie je krásne a posvätné, lebo prinášate nášmu národu možnosť budovania vlastného osudu.“²⁶

Porážka nemeckých a maďarských vojsk na území Slovenska bola výsledkom kooperácie so sovietskymi armádami, i keď vo viacerých prípadoch spojenecké velenie interpretovalo súčinnosť v boji jednostranne ako svoj úspech. V tomto zmysle sa negatívne prejavili dôsledky zásobovania vojsk s muníciou, potravinami a výstrojom, a to v podmienkach keď doprava po železnici uprednostňovala 2. ukrajinský front. Podobná bola aj situácia v operačnej oblasti a riadenia vojsk; veľké rumunské útvary museli v najťažších úsekoch frontu bojovať bez podpory letectva a delostrelectva. Veľké problémy spôsobili i odvolania niektorých veliteľov armádných zborov a armád (generáli Sova, Nicolae Macici, Gheorghe Avramescu a ďalší) veliteľstvom 2. ukrajinského frontu, bez konzultovania s rumunskými zodpovednými orgánmi.

²⁵Archív Ministerstva národnej obrany. Bukurešť, fond 1. 048, spis č. 18, list 65.

²⁶„Romania militara“ (Vojenské Rumunsko), LXXXII, č. 9–10, s. 73.

Vojenský podiel Rumunska na oslobodení Slovenska v poslednej fáze druhej svetovej vojny predstavuje novú stranu vzťahov priateľstva medzi týmito krajinami, čo navyše, obojstranne upevňuje tradičné vzťahy vzájomného rešpektovania a úcty.

A. D U T U: TEILNAHME DER RUMÄNISCHEN ARMEE AN DEN BEFREIUNGSOPERATIONEN IN DER SLOWAKEI (1944–1945)

Die Studie befaßt sich mit der Operationen der 1. und 4. rumänischen Armee bei der Befreiung der Slowakei. Der Verfasser verfolgt den Vormarsch der obenerwähnten Armeen von der slowakisch - ungarischen Grenzen. Er bringt den Verlauf der militärischen Operationen bei der Stadt Rožňava und Lučenec und den Anteil der rumänischen Soldaten an der Beseitigung des Brückenkopfes bei Zvolen nahe. Weiter widmet sich der Verfasser sowohl dem Verlauf der Kämpfe um Banská Bystrica, Kremnica und Turiec als auch der gewaltsamen Überschreitung des Flusses Hron und der Kampfhandlung der rumänischen Armeen im Raum Weißkarpaten und Malá Fatra (Kleine Fatra). Militärgeschichte. Slowakei. Operationen der rumänischen Armee bei der Befreiung der Slowakei während des zweiten Weltkriegs.